

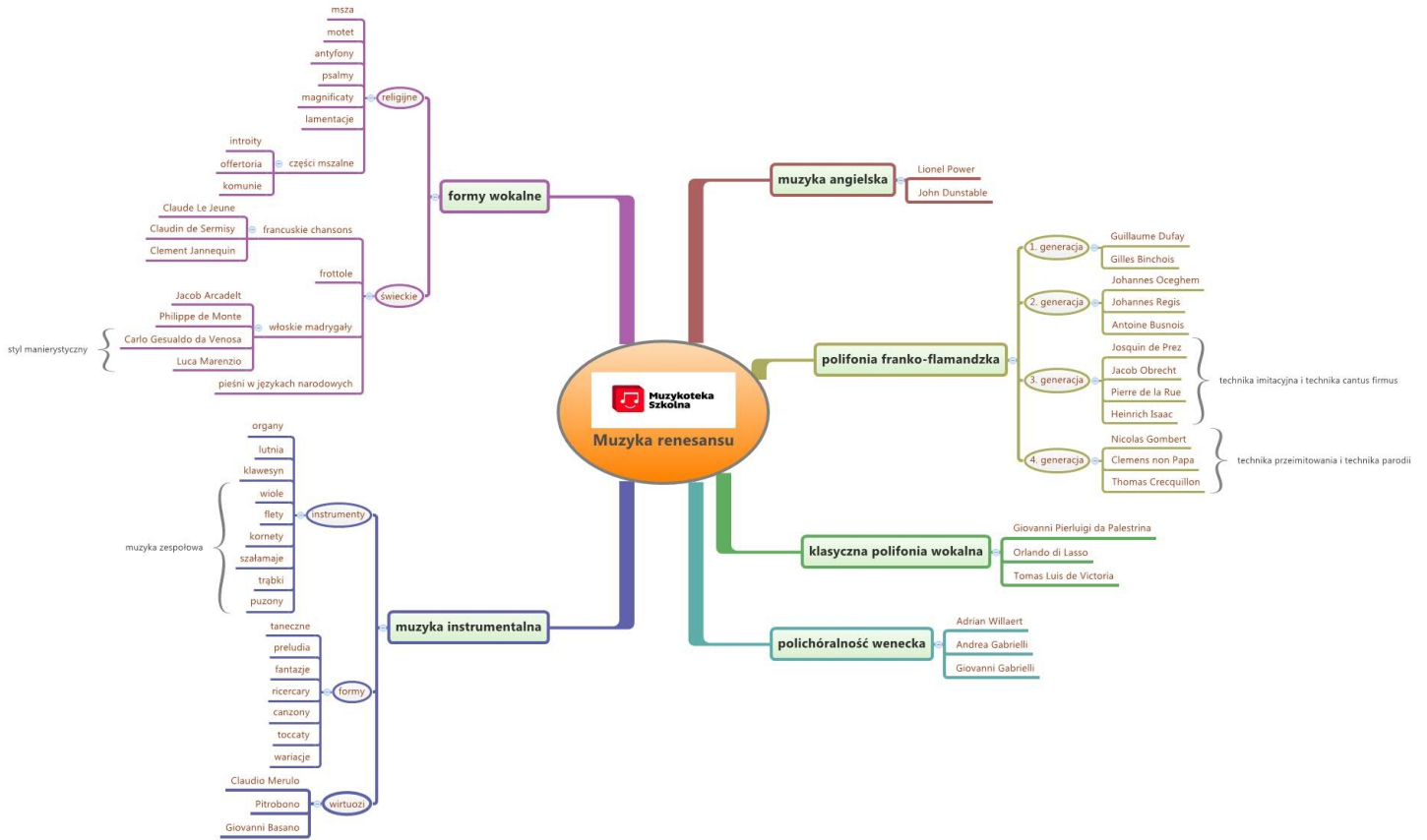
Renesans

Odbiorcami muzyki renesansowej są dwory władców i bogate mieszczaństwo. Poza dziełami religijnymi w całej Europie rozwijają się utwory świeckie: pieśni miłosne, madrygały i utwory okolicznościowe

Za początek renesansu w muzyce można uznać rok 1400, po którym zaczęto stopniowo wprowadzać do twórczości nowe, nieznane w [średniowieczu](#) techniki kompozytorskie. Niekiedy przesuwano tę granicę na rok 1430, 1450, a nawet 1500. Za koniec epoki uważa się rok 1600 wiązany z narodzinami opery, gatunku typowego dla [baroku](#).

Do najwybitniejszych, a zarazem najbardziej wszechstronnych kompozytorów renesansu zalicza się takich muzyków jak John Dunstable, Guillaume Dufay, Johannes Ockeghem, Josquin des Prez, Adrian Willaert, Nicolas Gombert, Giovanni Pierluigi da Palestrina, Orlando di Lasso, Giovanni Gabrieli. Mistrzowie ci wyznaczają główny nurt twórczości renesansowej, dla której podstawowymi gatunkami były msza i motet, a także chanson i w późniejszym okresie madrygał.

Mapa myśli

W renesansowej Europie poszerzył się zasięg geograficzny ważnych dla rozwoju muzyki obszarów. Z dominującej w średniowieczu Francji centrum twórczości muzycznej przesunęło się w XV w. ku Niderlandom — stamtąd, jak też z pogranicza francuskiego, wywodziła się większość najbardziej znaczących w owym czasie muzyków, określanych obecnie mianem franko-flamandzkich.

W pierwszych dekadach XV w. istotną rolę w kształtowaniu renesansowego stylu odegrali jednak twórcy angielscy — John Dunstable i Lionel Power. Wkrótce pewne cechy ich muzyki, np. dążenie do łagodnego konsonansowego brzmienia przejęli kompozytorzy działający w Burgundii, w tym [Guillaume Dufay](#) i Gilles Binchois. W ich twórczości średniowieczny wielotekstowy [motet](#) izorytmiczny zaniknął stopniowo na rzecz motetu z jednym tekstem. Coraz większą rolę zaczęła odgrywać czterogłosowość z wyraźną podstawą basową, która częściowo zastąpiła dominujący wcześniej trygłos.

Do pokolenia kompozytorów franko-flamandzkich rozpoczynających działalność w latach 40. XV w. należeli [Johannes Ockeghem](#), Johannes Regis, Antoine Busnois. W ich muzyce pojawiły się charakterystyczne dla stylu franko-flamandzkiego zabiegi: różnorakie przekształcenia podstawowej dla danego utworu melodii, wprowadzanie do struktury utworów symboliki liczbowej, stosowanie zaszyfrowanych instrukcji odnoszących się do sposobu odczytania wybranych głosów.

Te cechy widoczne są także w muzyce następnej generacji twórców franko-flamandzkich działających od lat 70. XV w. Obok [Josquina des Prez](#) należeli do niej m in. Jacob Obrecht, Pierre de la Rue, Heinrich Isaac. W ich muzyce decydującą rolę zaczęła odgrywać technika imitacyjna, pojawiały się skomplikowane [kanony](#), a w [mszach](#) i motetach stosowana była technika [cantus firmus](#) w niespotykanej wcześniej różnorodności odmian. Było to pierwsze pokolenie kompozytorów, które doczekało się druku niektórych swoich dzieł.

Na 2. ćwiartkę XVI w. przypadła twórczość takich muzyków franko-flamandzkich jak Nicolas Gombert, Jacobus Clemens non Papa i Thomas Crecquillon. Stosowali oni technikę przeimitowania — utwory ich były nasycone krótkimi [imitacjami](#). W mszach Gomberta i jemu współczesnych coraz rzadziej pojawiała się technika cantus firmus, zamiast niej stosowano technikę parodii polegającą na wykorzystaniu materiału muzycznego z wcześniej istniejącej wielogłosowej kompozycji.

Druga poł. XVI w. to okres panowania tzw. klasycznej [polifonii](#) wokalne. Jej modelowym przedstawicielem był włoski kompozytor [Giovanni Pierluigi da Palestrina](#). Posługiwał się diatonicznym [kontrapunktem](#) opartym na ścisłych, a

jednocześnie klarownych zasadach, dlatego miał wielu naśladowców, także w późniejszych epokach. Specjalizował się w muzyce religijnej. Współczesny mu franko-flamandzki mistrz [Orlando di Lasso](#) traktował zasady kontrapunktu nieco swobodniej, stosował więcej [chromatyki](#), bardziej podporządkowywał muzykę charakterowi tekstu. W jego olbrzymiej spuściźnie znalazły się wszystkie gatunki wokalne epoki. Przedstawicielem klasycznej polifonii był też Hiszpan Tomás Luis de Victoria tworzący wyłącznie muzykę sakralną. W XVI w. obok uniwersalnego nurtu twórczości stanowiącego kontynuację stylu franko-flamandzkiego, zaczęły dochodzić do głosu tradycje lokalne. We Francji powstały liczne odmiany [chansons](#), komponowali je m.in. Clement Jannequin, Claudin de Sermisy, Claude Le Jeune.

We Włoszech ok. 1530 r. zaczęto tworzyć [madrygały](#), które ewoluowały od stosunkowo prostych pisanych przez Jacoba Arcadelta czy Philippe'a de Monte po manierystyczne autorstwa Luki Marenzia czy [Carla Gesualda da Venosa](#). Pieśni w językach narodowych komponowano w Niemczech, Hiszpanii, Anglii, Polsce i innych krajach. Ważny punkt na muzycznej mapie Europy stanowiła Wenecja, gdzie działali m.in. Adrian Willaert, Andrea Gabrieli, [Giovanni Gabrieli](#). W 2. poł. XVI w. był to główny ośrodek rozwoju muzyki polichóralnej, a także twórczości instrumentalnej, przede wszystkim organowej i zespołowej.

Muzyka instrumentalna zaczęła odgrywać istotną rolę w Europie już w drugiej połowie XV w., ale jej rozkwit przypadł na następne stulecie. Do najbardziej popularnych instrumentów solowych należały [lutnia](#), [organy](#) i różne odmiany [klawesynu](#). Wiole, [flety](#), kornety, szafamaje, [trąbki](#), [puzony](#) wykorzystywane były głównie w muzyce zespołowej.

Kluczowe znaczenie dla rozpowszechniania się renesansowego repertuaru miał wynalazek druku muzycznego. W 1501 r. rozpoczęła w Wenecji działalność pierwsza drukarnia muzyczna kierowana przez Ottaviana Petrucciego. Kilkanaście lat później pojawiły się kolejne oficyny wydawnicze tego typu, najpierw we Włoszech, potem we Francji, Niemczech i innych krajach. Do najważniejszych obok Wenecji ośrodków drukarstwa muzycznego należały w XVI wieku Paryż, Antwerpia i Norymberga.

dr Agnieszka Leszczyńska

Zobacz [historię rozwoju notacji muzycznej](#) inspirowaną renesansową muzyką Josquina des Prez.

Utworki okresu renesansu do posłuchania w [Kanonie Muzykoteki Szkolnej](#).

Ciekawostki

Martin Le Franc, burgundzki poeta nadworny, w poemacie *Le champion des dames* (ok. 1440) pisze o istnieniu w muzyce Johna Dunstable'a i Lionela Povera charakterystycznego stylu angielskiego (*la contenance angloise*). Styl ten częściowo przejęli potem – z korzyścią dla siebie – rodacy poety, Guillaume Dufay i Gilles Binchois.

Teoretyk Johannes Tinctoris stwierdził w roku 1477, że warte słuchania są wyłącznie kompozycje napisane nie wcześniej niż przed czterdziestoma laty. Za wynalazcę nowej muzyki uważał Johna Dunstable'a, ponadto cenił bardzo takich kompozytorów jak Guillaume Dufay, Gilles Binchois, Johannes Ockeghem, Antoine Busnois czy Johannes Regis.

Teoretyk Heinrich Glarean w 1547 roku porównał swoich ulubionych kompozytorów do wielkich poetów starożytnych: Josquina des Prez do Wergiliusza, Jacoba Obrechta do Owidiusza, Pierre'a de la Rue do Horacego.

W XVI wieku na masową skalę zaczęto wytwarzać instrumenty, np. w drugiej połowie stulecia w samym tylko Paryżu działało około 70 warsztatów produkujących głównie lutnie i szpinety. Inwentarz jednego z weneckich wytwórców lutni wymienia ponad 500 instrumentów, co świadczy o dużym na nie popycie. Kupowali je nie tylko profesjonalści, ale też amatorzy.

W okresie renesansu pojawili się pierwsi znani z nazwiska wirtuozi. Jednym z nich był XV-wieczny włoski lutnista i śpiewak Pietrobono, niezwykle ceniony przez współczesnych, sławiony przez Johannes Tinctorisa. Do najwybitniejszych wirtuozów organowych należał działający w drugiej połowie XVI wieku w weneckiej bazylice św. Marka Claudio Merulo, którego grę opisał Girolamo Diruta (1593). W tym samym ośrodku działali też dwaj wirtuozi gry na instrumentach dętych – Girolamo dalla Casa i Giovanni Bassano.

Najważniejszymi ośrodkami kultury muzycznej były w renesansie dwory królewskie i książęce, a także większe kościoły. Działały tam kapele, czyli zespoły muzyczne składające się głównie ze śpiewaków, ale też instrumentalistów. W bibliotekach dworskich i kościelnych gromadzone były druki i rękopisy muzyczne stanowiące podstawę repertuaru kapel. W XVI wieku wzrosło zainteresowanie muzyką w kręgach mieszczańskich. Przedstawiciele tej warstwy kolekcjonowali instrumenty i druki muzyczne. Na ich zamówienie powstawały pojedyncze utwory, najczęściej o charakterze okolicznościowym, niekiedy także całe rękopisy przeznaczone do prywatnego muzykowania.

W okresie renesansu powstało wiele nowych form muzycznych. W ramach twórczości religijnej komponowano m.in. [antyfony](#), [hymny](#), [psalmy](#), [magnifikaty](#), lamentacje, zmienne części mszy – introity, ofertoria, komunie. Powstały takie formy muzyki świeckiej jak frottole, madrygały i różne rodzaje [pieśni](#) w językach narodowych, np. hiszpańskie villancico. Szczególnie dużo nowości pojawiło się w twórczości instrumentalnej: obok popularnych tańców, takich jak np. pawana i galliarda, komponowano [preludia](#), [fantazje](#), ricercary, [canzony](#), toccaty, [wariacje](#).